

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. IX. Non omnibus legibus etiam iustis conscientias obligari, quibusdam
verò inæqualiter astringi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Paulus reprehendit. Obedire vult propter conscientiam. Cum vero quispiam legi non pareat; quia putat, non esse potestatem obligandi, is contemnit magistratus auctoritatem. 2. Obediendum dicit, respectu auctoritatis quæ à Deo est. Sed hoc satis est, nam illa auctoritas à Deo magistratibus est communicata, ergo respectu auctoritatis quæ data est magistratui, ergo respectu legum singularum, quatenus habent auctoritatem à magistratu. Nihil enim refert, quod leges civiles sint de adiaphoris; nam multe leges Dei non sunt nisi de mediis, cum tamen à Deo imperantur, desinunt esse media; sunt enim necessaria, ita & hæc media legum civilium, ratione potestatis, quam Deus magistratui contulit, necessaria sunt media ad humanam societatem conservandam. atque hoc tandem fatetur, cum ait. Quia necessitas observandi non consistit in rebus preceptis, sed ab auctoritate magistratus, & sine legum generaliter. Si ab auctoritate magistratus pender necessitas, illa ergo conscientias constringit, quibus necessitatem parendi imponit. Mitius ergo sentire videtur, quam verbis præferat, si tamen novit, quid sentiat. Nam heresis eum ad pravitatem, ratio ad veritatem trahit. Quæstione 1. Vbi querit an magistratui liceat condere leges? Respondet. Licere probatur his argumentis.

Lex ex materia libera fuit necessaria.

Magistratus ostendit legem habere, ergo potestatem.

Obediendi potestas, & obediendi necessitas reciproca sunt.

1. Principes dicuntur legeslatores. Prou. 8. 1. & ibid. Isa. 33. 22. Ergo.

2. Si Christiani possint esse reges, tunc & possunt leges condere, quia magistratus summus & vniuersalis a necessario coheret secundum regulam iuris; concessa iurisdictione, ea sine quibus exerceri non potest conceduntur: at prius, ut supra probatum, ergo.

3. Lex nihil aliud est quam regis iussio. Ergo si iubere possunt reges & leges ferre possunt.

4. Christiani sunt homines, ideoque reip. ciues. Ergo actionum civilium regulam habere debent, at pro regula non sufficit lex naturalis, quia principia quedam generalia tantum ostendit: non Evangelica, quia solum de rebus diuinis agit. Ergo necessaria est lex humana.

5. Si non liceret principi Christiano legibus populum obligare, tum id esset, quia hoc libertati Christiana aduersatur, at posterius est falsum, quia libertas Christiana tantum opponitur seruicui peccati, cui etiam lex iusta opponitur: Deinde quod fundamentum habet in natura integra non opponitur libertati Christiana, at lex omnis civilis iusta est talis, ergo.

§. 17. Hinc firma, & quieti necessaria ratiocinatio deducitur. Principes sunt legeslatores, ergo obligare subditos possunt. Secundo vox dei seu legum ferendarum potestas connexa est iurisdictioni, ergo obligat vt iurisdictioni. Sed iurisdictioni obligat in conscientia, ergo & vox dei. Si enim iudicare secundum leges civiles in conscientia tenetur iudex, ergo & obedire tenetur subditi. Exemplum clarum est:

Immobiles res vsucapiuntur inter presentes decennio, inter absentes 20 annorum spacio. §. 1. de vsucap. ap. instrum. l. vni. de vsucap. trans. c. iudex in conscientia tenetur iudicare secundum hanc legem, & rem Cai addicere Titio, si ille præscripsit. Nemo est, qui iudicem aliter iudicantem, impium, iniustum, petiurum, raptorem non iudicet. Eius igitur conscientia humana lege tenetur, nam lex diuina vsucapionum tempora non definiuit. At si iudici incumbit necessitas ita iudicandi, eadem tenebitur Caius obtemperandi, & ager Caius contra conscientiam, si non pareat, cum necessitas iudicandi secundum hanc legem, & iudicatio standi reciproca sint. Ita vis tota & determinatio est in humana lege, à diuina tamen lege derivata. Si vero Caius sit Caluinista Scharpius, poterit quacunq. ratione obfistere executioni; nam legē, & iudicium nihil ad conscientiam facere arbitrat; clam, palam, nunc, olim quocunq. dabunt se tempore vires, ibit repetitum res. Itaq; bellum esse

poterit iustum ex vtraq. parte. Titius enim rei iudicata priuilegio rem tenebit, Caius dicet sine noxa se iudicio legis humane posse obfistere. Si igitur iurisdictioni vox dei connexa est, lex humana conscientias obligat. Qui aliter docet, pro iudiciis legitimis mera latrocinia, & euersionem Reipublicæ inducit.

§. 18. Ex ipso etiam Scarpium reuincit, si lex nihil aliud est, quam regis iussio, & iussioni parendum est propter conscientiam, ergo & legi, quæ nihil est quàm regis iussio. Multa autem rex iubere tenetur, ergo & subditus parere. Quod enim rex tenetur exigere, id subditus tenetur præstare. Præter leges naturales, & Euangelicas necessaria est lex humana. si lex necessaria, ergo necessaria est eius obedientia. Ridiculum enim est, in ciuitate legem aliquam necessariam esse incolumitati ciuitatis, necessariæ tamen legis obseruationem esse liberam, & vnumquemq. ciuium necessariæ legis posse esse violatorem.

Legis necessaria est necessaria obferuatio.

Deniq; si lex civilis iusta non obstat libertati Christianæ, si fundamentum habet in natura, si ciues suos princeps obligare potest, quis dubitet etiam conscientias obligari posse?

His tamen repugnant, quæ docet q. 3. de Antichristo. Christum nolle conscientias nostras hoc iugo premis, loquitur autem generatim de Ecclesia, & principibus sæcularibus. Et arg. 10. Non potest homo damnare ad inferos, ergo non potest obligare conscientiam ad legem seruandam sub pena mortis æternæ. Quali vero homo diuina auctoritate præditus id non possit. si enim peccat contra legem, iam seipse condemnat. ita filium rebellem & contumacem, non pater, sed Deus inobedientiæ vindex inferis addicit.

Inobediencia est damna-bilis.

CAPVT IX.

Non omnibus legibus etiam iustis conscientias obligari, quibusdam vero inequaliter astringi.

§. 1. **L**eges civiles interdum obligant immediate ad penam duntaxat, non autem ad culpam. Hæc in parte nonnulla est Theologorum dissensio. Quidam enim omnem legem præcipientem, aut ventantem obligare conscientias contendunt; quia in omni lege est potestas cum voluntate obligandi, & in violatione inobediencia, quæ est peccatum. Itaq; ne quidem in potestate legislatoris esse putat non obligare, si legem ferre velit. Alij vero posse fieri, vt legislator verè præcipiat, non modo ordinet, aut dirigat, & tamen non peccet transgressor, quia potest nolle eum obligare ad culpam, sed tantum ad penam. Vera lex illa est, nec tamē transgressor culpa tenetur. Exempli causa. Antiqua lex Venetorum erat, vt ei qui curiam (quæ tum humilis erat, nec vlllo modo dignitati Reipublicæ par) magnificentius exstrueret, multa esset. Quidam ducum deiecit vetere domo, pulchram & tanto concessu dignam molem eduxit, accusatus lubens volens multam dedit; Non peccauit magnificentia illa, neque enim mens Reipublicæ fuit ad peccatum obligare, sed metu penæ retinere paratum frugalitatem.

Lex potest esse quæ ad conscientiam non obliget.

Lex Veneta.

Dixi immediate; nam reuera etiam illa lex conscientiam attingebat, postquam enim palatium exstruxit, multam dare ex conscientia tenebatur. Huiusmodi sunt multe leges Religiosorum, quæ ad culpam non obligant, sed tantum ad penam vel certam, vel incertam. pender enim tota obligatio ex mente præcipientis. Penam vero transgressor sustinere cogitur, quia alioqui nulla esset ratio eum cogendi, si nec conscientia, nec pena tenetur.

Lex omnis quodammodo obligat conscientiam.

§. 2. Legem illam dixi more communi. Nam si rem ad vium refecimus, tota lex illa obligat conscientiam.

scientiam, nec proprie contra eum delinquit, qui factum, cui est annexa poena, (siue proprie, siue analogice poena dicatur) perpetrat; sed qui totam legem transgreditur. Hoc est, & factum facit; & poenam recusat. Lex enim est; aut ne adificia, aut multam solue. Nec opus est, semper illa distinctione latam esse legem. Potest enim absolute lex poni, hac intentione, ut ad solam poenam obliget. In nostra societate lex est; *Ut, qui domo egrediuntur, signent sua nomina, quae prope ostium domus in tabula descripta sunt; & admoneant Ianitorem, quo sint profecturi.* Non apponitur poena, nec culpam abesse edicit legislator; quia tamen initio protestatus est, nolle se cuiusquam conscientiam obstringere, non peccat, si quis haec omiserit. Itaque lex siue pure sit penalis, siue mixta, aliquando ad culpam non obligabit. De pure poenali, quae tantum dicit. *Qui hoc fecerit, hanc poenam subeat;* constat non obligare. De mixta quae vere iubet vel prohibet aliquid; & transgressor poenam assignat; etiam clarum est, cum iussione non aliter, quam ad poenam obligare velit; ideo nec est voluntas aliter obligandi; nec est inobedientia, donec post factum poena recusetur.

Lex ultra voluntatem legislatoris non obligat.

*(Vbi clade-
stina matri-
monia sunt
valida.)
Lex ex pra-
sumptione
obligat.*

*In materia
gravi lex
obligat sub
mortali.*

*Contemptus
legis graue
crimen.*

*Leges civiles
cum pericu-
lo vite obli-
gant.*

§ 3. Lex quae in praesumptione facti fundata est, sed falsa, non obligat conscientiam. Ut si Caius clam uxorem duxit, deinde solennes nuptias celebret cum alia; in iudicio externo, quia ad sunt testes, omniaque documenta matrimonij, pro secundo coniugio sententia profertur; quia praesumitur de prioris matrimonio mentiri, & publicae non decessisse. Ille tamen reuera priori coniugi obligatus est, si praesumptio est fundata in timore periculi, lex obligat, quamvis enim in particulari cessat ratio legis, ob commune tamen bonum seruanda est. Lex est, ne quis professionem ante annum decimum quintum expletum faciat; praesumitur enim ex infirmitate iudicij temerarie fieri. Itaque quamvis maturo iudicio, & prudentia fiat, non tamen obligat; quia lex spectans ordinaria pericula penitus irritam eam facit.

§ 4. Lex humana aliquando obligat sub peccato mortali. Nam cum iuris diuini sit, & naturalis obedire iustis legibus, potest ea esse materia, & circumstantia, ut transgressio grauis, & noxia iudicetur. Quando fit mortale peccatum transgressio, non potest colligi ex solis verbis legis, aut intentione legislatoris, nec ex grauitate poenae, sed ex grauitate materiae. Cum enim legislatoris iusta & rationalis intentio esse debeat, non debet nisi in re graui; in qua magnum sit Reipublicae momentum grauius obligare. Cum vero est causa grauis, non potest legislator sub veniali obligare, quia ex rei natura grauis est transgressio. Ut cum posita est lex sumptuaria, definitus ferculorum modus, & temporis, si quis publice violat, potest in malum Reipublicae magnum redundare. Quod si contemptus addatur, vel legislatoris, vel materiae legis, maius peccatum fuerit. Et contemptus quidem Dei semper mortalis est; contemptus legis humanae in re paruam venialis; contemptus legislatoris civilis; ob defectus humanos aliquando venialis, aliquando mortalis. Si vero contemnat quatenus est superior, seu ratione ipsius potestatis, quia contumeliosum est diuinam maiestati, & ordinationi; semper mortalis est culpa.

§ 5. Lex civilis obligare potest cum periculo vitae, hoc in bello maxime cernitur. Nam ordines deferere miles non debet, etsi moriendum videat. Hanc etiam fortitudinem imperare potest Respublica; Nam si non posset, communi bono, & defensionis parum esset prospectum. Naturalis quidem iuris est, illa defensio, sed magistratus applicare hominibus certis potest has vel illas legiones, cohortes, turmas in aperta pericula mittere, quae ex lege militari parere coguntur.

§ 6. Tum legis observatio cum vitae periculo obligat, cum ex eius custodia plus utilitatis redundat in Respublicam, quam ex vita eius, qui lege tenetur; aut cum transgressio legis est perniciosior Reipublicae, quam mors cuius. Regula illa communiter approbatur. In qua considerandum est primo, ut de vero, certoque periculo agatur, deinde summam difficultatem esse in eo, ut quispiam iudicet; utrum maius sit bonum, aut malum? Multi enim sunt, quorum vita non admodum prodest Reipublicae, imo etiam obesse videtur; quid enim iuuat Respublicam leprosus, & simul medicus? quam facile bonum publicum inueniri potest maius eius vita, & damnum grauius eius morte? Itaque non modo ex publico bono praecise, sed etiam priuato eius, qui pars est Reipublicae, bono vel malo res constituenda est; nam ad bonum Reipublicae pertinet non esse sui sanguinis prodigum. Nec leuiter hac in re peccatur, praesertim a belli ducibus, cum leuis commodi gratia magnis periculis militum obijciunt. *Quis ferat tanti regis sanguine ignobilem vicum emi?* ita clamant Macedones. Quis non recte dixisse videt Drancem.

Quando cum periculo vitae legi parandum est.

Ex priuato bono, de publico indidandum.

*Sicilicet ut Turno contingat regia coniux
Non anima viles inhumatae, corpora passim
sternantur lato?*

Quid igitur? Armenta ante urbem stabulantia noctu abigunt hostes, videt leprosus, debilis senex, onerosus Respublicae, si tacet, publico damno est silentium; si exclamat, mors ante oculos. At lex est, quae hostis aduentum indicare imperat. Ego arbitror, etsi vita senis potius oneret Respublicam, quam iuuat, & magnum sit abacti armenti detrimentum, non tamen cum periculo vitae senem obligari; sed requiri tantum bonum Respublicae, aut malum, ut omnibus consideratis, digna res sit, pro quo prudens vitam ponat. Quia in re illud praecipue attendendum est: In Republica bene constituta summam esse charitatem eiga singulos ciues; quemadmodum enim omnia agimus, ne membra praecidamus, itaque quoque singulorum ciuium vitam valde commendatam esse oportere.

CAPVT X.

Leges penales necessarias esse, varietate obligare.

§ 1. **P**LVRIM hominum, nec benignitate, nec beneficiis in officio continentur recte Dio. Adeo homines malo ingenio praediti, nullis beneficiis vincuntur, quando isti parauerunt insidias ei, à quo tanta beneficia acceperant. Tot igitur malis, tanquam agris legalium poenarum medicina comparanda est.

Hinc tam frequentes in Republica poenae; quia plurimi mali qui formidine poenae sunt coercendi; quod hunc, & olim adeo occultum non fuit, ut Seneca humano generi cum plausu conuictum fecerit, cum dixit: *Qui malos odit, omnes odit.*

Poenae exigunt delicta

Itaque in poena seruandum est, ut futura respiciat, ut enim medici nomine dignum non est, si quis ideo medicamentorum fastidio, vel secandi, vrendiq; dolore agrum cruciet, quia intemperantia valetudinem afflixit, sed ut sanet; ita quoque legislatori faciendum est. Nemo enim prudens, (ut Seneca de ira c. 16.) punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Reuocari enim praeterita non possunt; futura prohibentur; & quos volet nequitia male cedentis exempla fieri, palam occidet: non tantum ut pereant ipsi, sed ut alios pereundo deterreant.

Poenae esse exempla, non vindicta debent.

§ 2. Genera poenarum octo fuisse, ipsa in varias formas distributa. Damnum, vincula, verbera, talio, ignominia, exilium, seruitus, mors. Omnia nunc quoque in vsu sunt eadem, quae omnia nobis futuri iudicij seueritatem in tanta tormentorum varietate repraesentant.

Varietas poenarum

§ 3.